

R O S T A.

EGY EMBER ÉLETE.

Kassák Lajos maga is tudja, hogy minden védekezése az irodalmiság ellen hiábavaló. Nem regényt akart írni, hanem önéletrajzot, minden kompozíciós szándék, minden átrezgő tendencia, minden művészkedő kihangsúlyozás nélkül, sőt még az emlékezés szubjektív lencséjéről is letisztítva minden érzelmesség lehelletnyi homályát és egy retrospektív fényképezőgép frigid és megbízható objektivitét szegezve neki a multnak. De ez sem elég ahhoz, hogy Kassák három kötetnyi élete ne nőjön regénnyé. A puritán művészet-elhárítás és irodalom-kerülés pedig egy egészen különös stílust eredményezett és a szándékos kompozíciótlan-ság egy érdekes és új ütemű regénytechnikát hozott létre.

Écrivain malgré lui! Mert ami szenzációssá avatja ezt az önéletrajzot és ami szorosan véve nem „irodalmi“ mozzanat: az Kassák napvilágrajutott *élete*: való tényeknek és eseményeknek ez a monumentális sorozata, amely egy auto-didakta „proletár“-költő megdöbbenően mai és tegnapi életének dokumentuma és amelynek történelmi értéke — függetlenül minden irodalmi értéktől — rendkívül nagy. „Mémoires pour servir d'histoire de notre temps“. Azt hiszem, Kassák memoárja is egyik kútforrása lesz az utókornak, mintahogy Brantôme-e az lett és amint Proust műve is azzá lesz, függetlenül az irodalmiságától. Nem hiszem, hogy a miniszteri dolgozószobák és uralkodói szalonok kulisszatitkai, vagy jelentékeny politikusok „természetrajzai“ oly mértékben számíthatnának az utókor érdeklődésére, mint akár Proust, akár Kassák Lajos kulturhistóriától duzzadó írásai: egy-egy hatalmas társadalmi réteg meztelen életét tárják föl. Proust a mondain ember életét, Kassák a proletár-gépgyár-szakszervezet-csavargás-menedékhely-éhezés-bűn-nyomortanya európai komplexumát írta meg.

Kassák nem akart egyebet, mint egy ember életét írásban — és nem irodalmi műben — közzétenni. Ami az irodalmat illeti, itt egy egészen speciális stílus-problémával állunk szemben. Gyakori eset, hogy egy író igazi jellegét és formai-ságának lényegét bizonyos korlátozások, negatívumok jelentik. Negatívumok, amik csodálatosan érzékelhető ízes pozitívumokkal gazdagítják az „irodalmi“ művet. Minden korlátozás, minden — szándékos vagy öntudatlan — lemondás, visszatartás, mentesség, egyszóval minden lelki negatívum más szempontból egy pszichológiai pozitívumot eredményez. Kassák egy bizonyos „impassibilité“-ből fejlesztí ki önéletrajzának egész stílusát. Persze ez a szentelen stílus is egy érzelmi komplexumnak artisztikus páncélja csupán, páncél, melyen kirajzolódik minden mögötte rejtőző érzelmi kavardás és főleg magának az elrejtés aktusának bizarr, szeméremmel hűtött szentimentalitása és esztétikuma. Ennek a titkolásnak, ennek a konvulziókkal megszagott álmev attitude-nek, ennek a Kassák-i impassible stílusnak lélektani — vagy talán pszichoanalitikus — gyökere és magyarázata kétségtelenül egy „proletár“-komplexum. A gögös, ajkbaharapóan szemérmes proletár-fiú komplexuma ez, akit a műhelyből vagy a konyhából beszélítették az urak a szalonba és akitől most „polgári“ ellágyulással, részvétellel, sok kíváncsisággal, némi önkéntelen leereszkedéssel várják a „szegény ember“ megható, izgatónan kalandos, de megnyugtatóan távolos történetét. A polgári jóltáplált részvét és frivol kíváncsiság várakozó tekintetét érezte magán Kassák, aki még ma sem

szabadult egészen a régi proletár-ideológiától. Nem panaszkodik hát, nem árul el semmit érzelmi reakcióiból. Ha mégis elkerülhetetlenül megköveteli az igazmondás, hogy az éhség, munkanélküliség, megaláztatás eseményeiről közlést tegyen, arra rendkívül vigyáz, hogy legalább az elbeszélőnek hangját semmiféle szentimentális ellágyulás, remegés, hangsúlyozás ne fátyolozza vagy színezzé. Igen fontos volt neki a külszín: ő már túl van mindenén és legalább is most már nincs meghatva semmitől. Őt ne sajnálja senki! A Kassák impassibilité-jának úgy hiszem ez a merőben proletár pszichózis az alapja. A „proletár“ író és a „bourgeois“ mumusközönség kiegyensúlyozatlan, félszeg (legalább is az íróra nézve félszeg), kényesen komplikált és valószínűen csak fiktiiv viszonyából kovácsolódott Kassák érdekes stílusa és attitűde-páncólja, az érzelmiség-absztinencia, már azért is, mert ez bizonyos fokig természetesen következik a dacos és puritán érzelmi tilalomból. Kassák természetesen tartózkodik minden irodalmi *kieléstől*. Önéletrírásának egyetlen momentumát se fogja meg külön, mint önmagában való érdekességét vagy artisztikumot. Milieu, ember, gondolat szorosan odatapadnak, történelmi hűséggel, tehát teljesen akcidentálisan, Kassák élethű, tehát szintén akcidentális életéhez. Általában semmiféle szükségszerűséget nem akar a teljesen esetleges esemény- és megfigyelés-sorozatból kihangsúlyozni Kassák. És talán ez is a lényege az ő antiliterarizmusának. Nincs kitérés pszichológiai tanulmányra vagy milieu leírására; emberek, környezetek fölvetődnek, amerre Kassák élete jár — és a következő pillanatban, íróilag kihasználatlanul, el is tűnnek. Esetleg harminc-negyven lappal és kétszáz kilométerrel később újra megjelennek Kassák megkomponálatlan életében.

De: Kassák író és művész. Nála minden irodalomellenes lázadás, minden életszerű esetlegesség, minden menekülés az esztétikum, kompozíció, lélektani szükségszerűség és érzelmi állásfoglalás elől: úgy tűnik föl, mint egy érdekes és új regénystílus kísérlete. Az el-elsüllyedő motívumok, konokul szüksézává jelzők, hallgatag, visszafojtott, lassú mondatok létrehozta egy irodalmi impassible-stilust és regénykompozíció-kísérletet. Akárminek nevezzük ezt az „érzékletlenséget“, mindenesetre egy, olyan írói stílust és komplikált attitűde-öt képvisel Kassák önéletrajza, amelynek genezise csak a legmaibb, vajudó, chaotikus kor méhében folyhatott le. És még egy momentum fontos, amit majd késői disszertációk kinyomozhatnak: az önéletrajz egyúttal magyarázatát adja annak is, hogy miért lett Kassák olyan íróvá, amilyené lett, — a borzalmak, pszichiatria és forradalom énekesévé. Életének máglyáin lobogva ég az emésztő tűz.

(Budapest.)

Faludi János.

A PONYVA MAMMUTHJA.

A *Széphalom* tavalyi éviolyamának (1927 : 105) Visszhang-rovatában idéztük Székfü Gyula egyik kritikájából azt a részletet, amelyben a következőket mondja Sebestyén Gyulának *Gesta Hungarorum* című „eposzáról“: „... csinált népiesség, izléstelen invenció és alantas felfogás dolgában a modern ponyva-irodalom termékeit is fölülmulja. Esetlen fordulataiból, a szög mellé találó jellemzéseiből igen mulatságos gyűjteményt lehetne összeállítani, ha nem volna inkább szomorú az intellektuális eltévelyedés, az önkritika teljes hiánya, mely a szerzővel